

BNK 102

PARA VE BANKA

Öğr. Gör. Dilara Demirez

dilarademirez@cag.edu.tr

Ders notları sistemden indirilebilir.

Vize %40 Final %60

Görüşme saatleri: Pazartesi & Çarşamba & Perşembe 14:00-16:00.

Kaynaklar:

Finansal Piyasalar *Para ve Bankacılık*

Editörler
Prof. Dr. Başak Tanınmış Yücememiş
Prof. Dr. Levent Çinko

Prof. Dr. Ekrem Erdem

PARA BANKA VE FİNANSAL SİSTEM

PARANIN SERÜVENİ

kripto paraların öncesi ve sonrası

Hazırlayan: AHMET USTA

BKM
BANKACILIK VE
KURUMSAL
KART KURUMU

DR. MAHFİ EĞİLMEZ

Ekonominin Temelleri

[KAVRAMLAR ve KURUMLAR]

Remzi Kitabevi

Sektör raporları ile ilgili önemli web adresleri:

➤ www.tbb.org.tr

➤ www.bddk.org.tr

➤ www.tcmb.gov.tr

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankacılığı ve Gelişim Süreci

- Finansal sistemde zamanla ortaya çıkan nihai kredi veren kurum ihtiyacı, “Merkez Bankacılığı”nın ortaya çıkmasını sağlamıştır.
- Merkez bankaları ülkelerin para basımı yanında para politikalarının uygulayıcısı ve ekonomilerin etkin işleyişini sağlayan bankalar üstü kurumlardır.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankacılığı ve Gelişim Süreci

- Para kavramı, taşıdığı fonksiyonları ve merkez bankaları tarafından uygulanan para politikaları itibariyle, tarihsel süreçte sürekli ve köklü bir değişim yaşamıştır.
- Tarihte bilinen ilk para, M.Ö. 7. Yüzyıldan itibaren Anadolu'da hüküm süren Lidya Krallığı tarafından basılmış madeni paralar olup, uzun bir zaman boyunca mal para olarak da varlığını sürdürmüştür.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankacılığı ve Gelişim Süreci

TABLO 6.1. Osmanlı Bankası Banknot İhraç Hacmi (1863-1875) (Osmanlı Lirası)

Yıllar	İstanbul İhracı	İzmir İhracı	Toplam İhraç	İstanbul Tedavülü	İzmir Tedavülü	Toplam Tedavül	Tedavül/İhraç (%)
1863	29.992	-	29.992	8.726	-	8.726	29,09
1864	29.992	10.000	39.992	2.136	5.300	7.436	18,59
1865	29.992	26.000	55.992	42	25.188	25.230	45,06
1866	29.992	46.000	75.992	62	39.823	39.885	52,49
1867	29.992	51.686	81.678	38	42.456	42.494	52,03
1868	50.002	57.686	107.688	50.000	46.549	96.549	89,66
1869	239.985	65.686	305.671	218.900	27.500	246.400	80,61
1870	239.907	65.686	305.593	29.804	38.727	68.531	22,43
1871	239.903	65.686	305.589	119.084	15.017	134.101	43,88
1872	239.896	65.686	305.582	-	-	247.600	81,03
1873	239.890	65.686	305.576	220.727	2.101	222.828	72,92
1874	339.540	65.686	405.226	324.109	476	324.585	80,09
1875	438.498	65.686	504.184	108.644	-	109.000	21,62

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankacılığı ve Gelişim Süreci

TABLO 6.2. Seçilmiş Merkez Bankalarının Kuruluş Tarihleri

Ülkeler	Yıllar	Ülkeler	Yıllar	Ülkeler	Yıllar
İsveç	1668	Bulgaristan	1885	Ekvator	1927
İngiltere	1694	Finlandiya	1886	Bolivya	1929
Fransa	1800	Portekiz	1891	Türkiye	1931
Hollanda	1814	İtalya	1892	Kanada	1934
Danimarka	1818	Norveç	1897	Yeni Zelanda	1934
Yunanistan	1841	İsviçre	1905	Hindistan	1935
Belçika	1850	Çin	1908	Almanya	1948
Hong-Kong	1865	ABD	1913	İsrail	1954
İspanya	1874	Güney Afrika	1921	Avustralya	1960
Avusturya	1878	Şili	1925	Brezilya	1964
Romanya	1880	Guatemala	1925	Azerbaycan	1992
Japonya	1882	Meksika	1925	Kazakistan	2003

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Görev ve Yetkileri

- Tarihsel süreçte temelde banknot ihracıyla başlayan merkez bankacılığı faaliyetleri, zamanla ekonomik ihtiyaçlar çerçevesinde farklılıklar göstermiş ve merkez bankaları böylece yeni görevler üstlenmiştir.
- Modern bir bakış açısıyla merkez bankalarının temel görevlerini 7 başlık altında toplayabilmek mümkündür.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Görev ve Yetkileri

- 1. Banknot ihraç etmede merkez bankaları tek imtiyazlı kurumdur.
- 2. Merkez bankaları devletin bankalarıdır.
- 3. Uluslararası ödemelere aracılık yapabilirler.
- 4. Merkez bankaları bankaların bankasıdır.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Görev ve Yetkileri

- 5. Merkez bankaları ÷lke rezervlerini muhafaza ederler.
- 6. Bankalararası piyasaların iyi işlemediği amacıyla piyasaları kontrol eder ve düzenler.
- 7. Kredileri düzenler ve denetler.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Görev ve Yetkileri

TABLO 6.3. Modern Merkez Bankacılığı Görev ve Fonksiyonları

	Parasal İstikrar	Finansal İstikrar
Görevler	Paranın değerinin korunması, istikrarının sağlanması, alım gücünün düşmemesi (Fiyat istikrarının sağlanması)	Finansal sistemin istikrarlı ve etkin bir şekilde çalışabilmesi ve ekonomideki mali dengesizliklerin önlenmesi için gerekli korumanın sağlanması
Fonksiyonlar	Emisyon	Ödeme sistemlerinin gözetim ve denetimi
	Para politikalarının belirlenmesi ve uygulanması	Nihai borç veren kurum olma fonksiyonu
		Bankaların gözetimi

KAYNAK: Moenjok, T. (2014). *Central Banking: Theory and Practice in Sustaining Monetary and Financial Stability*. Singapur. John Wiley & Sons, s.39.

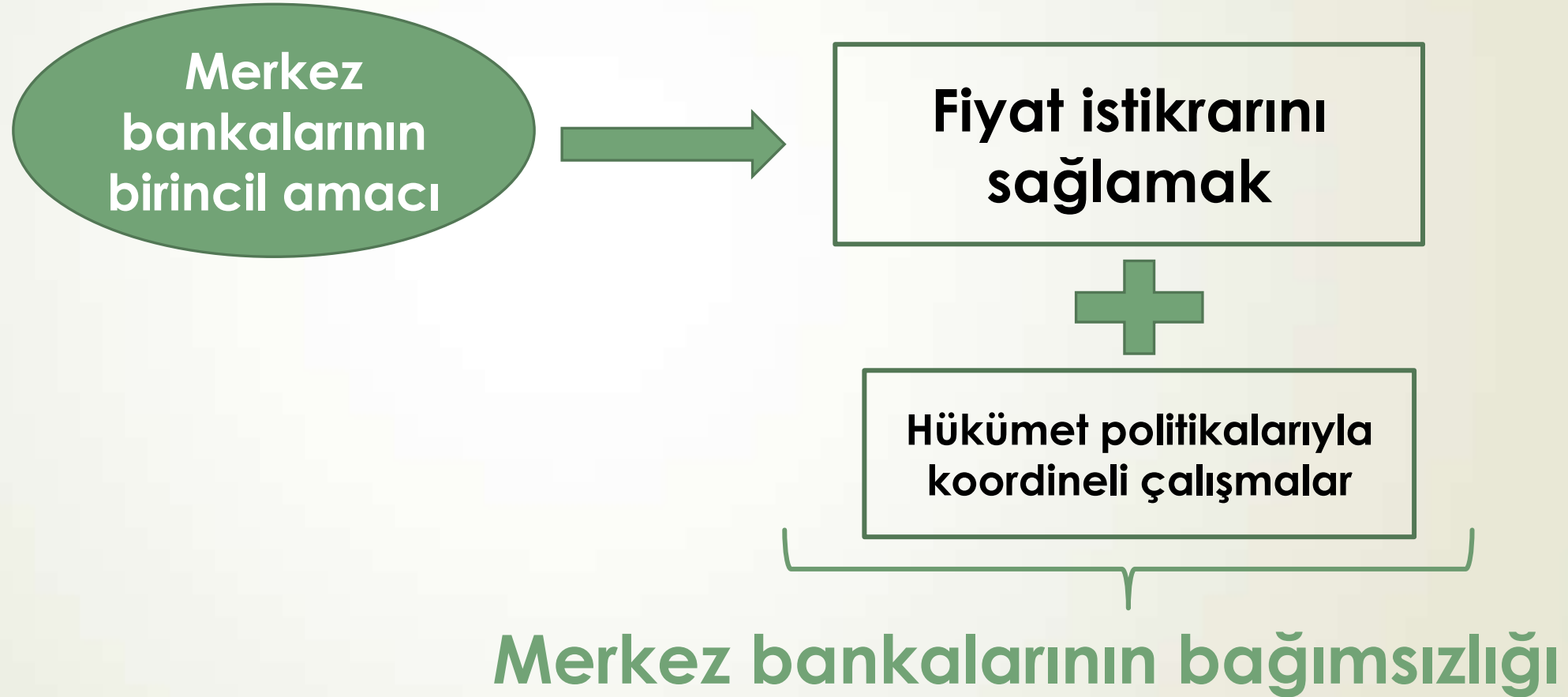
5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

- 17. yüzyıldan itibaren varlıklarını sürdüren, bununla birlikte sürekli bir gelişim kaydeden merkez bankalarının işlev ve kurumsal yapıları zamanla değişmiş, dünya ekonomisindeki önemleri her geçen gün artmıştır.
- Bugün para basmanın haricinde ülkeler açısından **stratejik hedef ve fonksiyonlara** da haiz olan merkez bankaları önemli ekonomi kurumları arasında yer almaya başlamışlardır.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

5. MERKEZ BANKACILIğI VE PARA ARZI

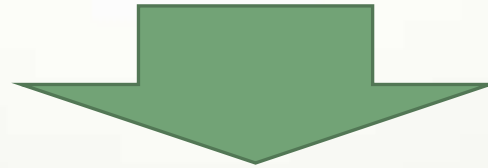
Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

- Merkez bankalarının bağımsızlığı řu şekilde sınıflandırılabilir:
 - Amaç Bağımsızlığı
 - Fonksiyonel Bağımsızlık
 - Finansal Bağımsızlık
 - Kurumsal Bağımsızlık

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

- **Amaç Bağımsızlığı:** Merkez bankalarının para politikalarıyla ilgili temel amaç ve hedeflerini hükümetin veya başka bir kurumun izni olmadan bağımsız olarak belirlemelerini ifade eder.

Fiyat istikrarını sağlama görevi

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

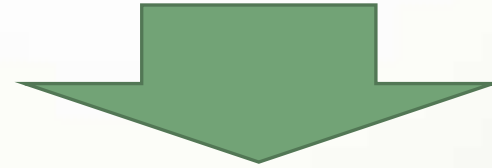
Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

- ➔ **Araç Bağımsızlığı:** Merkez bankalarının uygulayacakları para politikası araç ve yöntemlerinin hükümetin veya başka bir kurumun izni olmadan bağımsız olarak belirleyebilmelerini ifade eder.

5. MERKEZ BANKACILIğI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

- **Finansal Bağımsızlık:** Merkez bankalarının amaçları doğrultusunda hedefleri yerine getirebilmeleri için yeterli finansal kaynağa sahip olmaları ve kendi harcama bütçelerini belirleyebilmeleri olarak tanımlanır.

Merkez bankası bütçesinin onaylanma ve uygulanma sürecinde dış müdahalelere maruz kalmaması

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

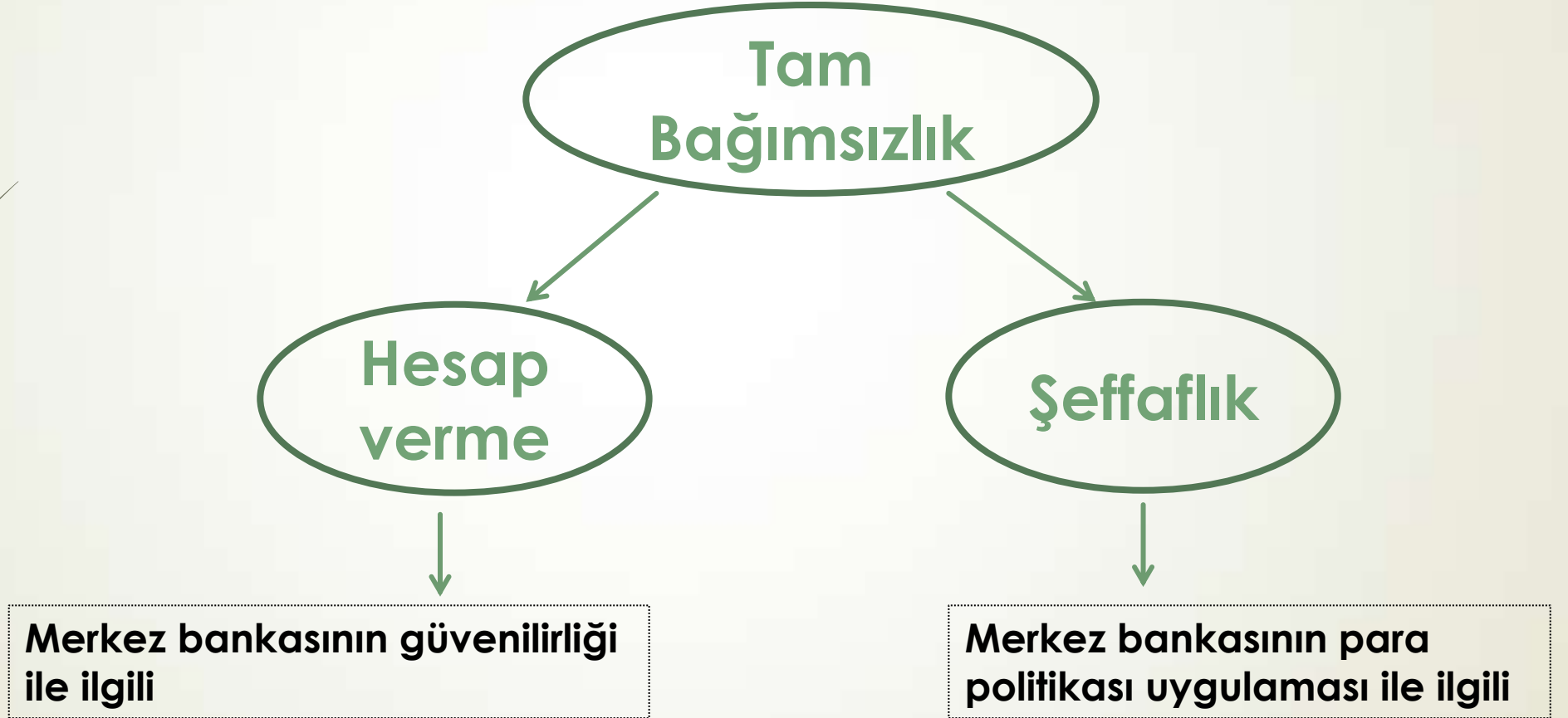
- **Kurumsal Bağımsızlık:** Merkez bankasının üst düzey yöneticilerinin atanma, çalışma, görevden ayrılma kural ve kaideleriyle görev süreleri gibi çeşitli alt detayların açık bir şekilde saptanarak siyasi unsurlardan bağımsız olarak belirlenmesini ifade eder.

Üst düzey yöneticilerin kamuoyuyla olan iletişimlerini siyasi baskıdan uzak gerçekleştirmeleri

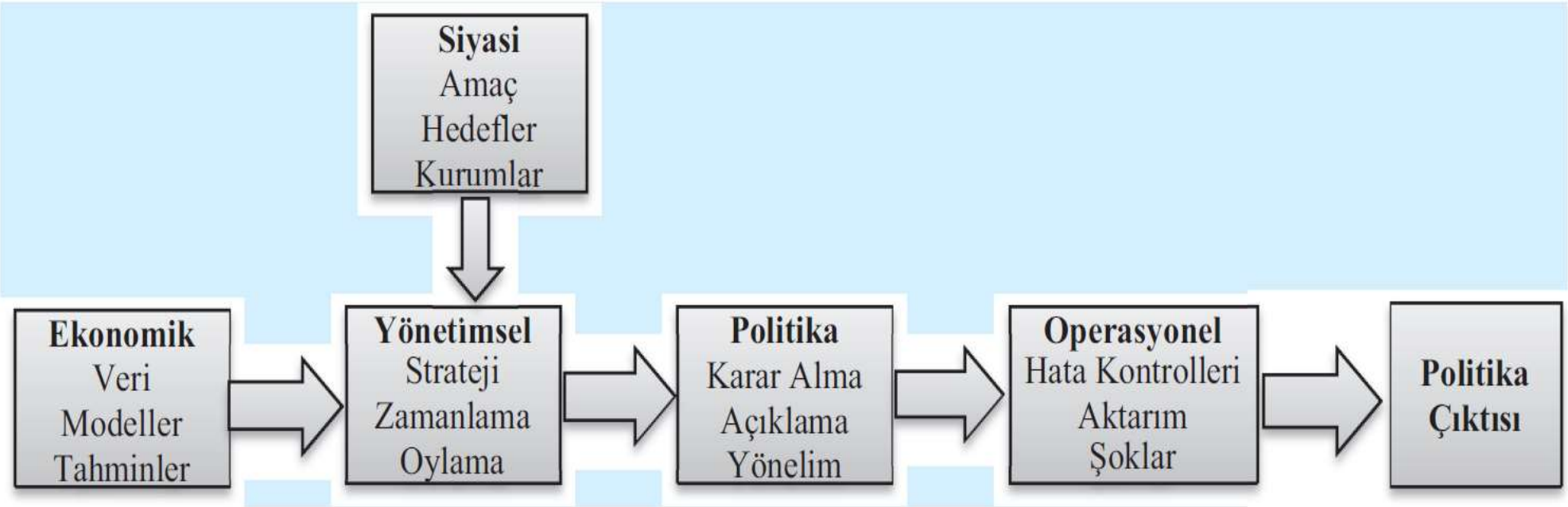
5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Bağımsızlığı

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankalarının Şeffaflığı

ŞEKİL 6.1. Merkez Bankası Şeffaflığının İşleyişi

KAYNAK: Petra M. Geraats. (2000). Why Adopt Transparency?, *European Central Bank Working Paper Series*, s.8.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

TCMB'nin Tarihsel Gelişimi

- 11 Haziran **1930** tarih ve 1715 sayılı Kanun ile 15 milyon TL sermayeyle kurulan 150.000 hissedenden oluşan **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası (TCMB)** özel hukuk hükümlerine tabi anonim şirket olarak kurulmuştur.
- TCMB'nin temel amacı **fiyat istikrarını sağlamaktır**. Para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını kendisi belirler.
- TCMB, fiyat istikrarının yanı sıra **finansal istikrarı** da göz önünde bulundurmaktadır.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

TCMB'nin Temel Görev ve Yetkileri

► TCMB'nin temel görevleri;

- APİ yapmak,
- Hükümet ile birlikte TL'nin i ve dış değerini korumak,
- Bankaların ve diğer finansal kurumların zorunlu karşılıklar ile ilgili usul ve esaslarını belirlemek,
- Reeskont ve avans işlemlerini yapmak,
- Ülkenin altın ve döviz rezervlerini yönetmek,

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

TCMB'nin Temel Görev ve Yetkileri

- TL'nin hacim ve tedavülünü düzenlemek, ödeme yöntemlerini ve araçlarını belirlemek,
- Finansal sistemde istikrarı sağlayıcı ve para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbir almak,
- Mali piyasaları izlemek,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türleri ile özel finans kurumlarındaki katılma hesaplarının vadelerini belirlemek.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

TCMB'nin Temel Görev ve Yetkileri

► TCMB'nin temel yetkileri;

- Türkiye'de banknot ihracı imtiyazı sadece TCMB'ye aittir.
- Hükümet ile birlikte enflasyon hedefini tespit eder, uyumlu para politikasını belirler. Banka para politikasının uygulanmasında tek yetkili ve sorumludur.
- TCMB fiyat istikrarını sağlamak amacıyla para politikası araçlarını kullanmaya, belirlemeye ve uygulamaya yetkilidir.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

TCMB'nin Temel Görev ve Yetkileri

- TCMB, olağanüstü hallerde TMSF'ye avans vermeye yetkilidir.
- TCMB, nihai kredi merci olarak bankalara kredi verme işlemlerini yürütür.
- Bankaların uygulayacakları faiz oranlarını bankalardan istemeye yetkilidir.
- Mali piyasaları izlemek amacıyla bankalardan bilgi toplamaya yetkilidir.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

TCMB'nin Temel Görev ve Yetkileri

► TCMB'nin başlıca müşavirlik görevleri;

- TCMB, Hukümetin mali ve ekonomik müşaviri, mali ajanı ve haznedarıdır.
- Finansal sistemle ilgili Hukumete goruş verir.
- Bankalar ve diğer finansal kurumlar hakkındaki tespitlerini Başbakanlık ile bu kurum ve kuruluşları düzenleme ve denetleme yetkisine sahip kuruluşlara bildirebilir.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Para Arzı Tanımları

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{Dolaşımdaki Para} \\ + \\ \text{Vadesiz Mevduat (TL ve YP)} \end{array} \right\} \text{M1}$$

$$\left\{ \begin{array}{l} \text{M1} \\ + \\ \text{Vadeli Mevduat (TL ve YP)} \end{array} \right\} \text{M2}$$

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Para Arzi Tanımları

M2

+

Repo

+

Para Piyasası Fonları

+

İhraç Edilen Menkul Kıymetler

M3

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Para Arzının Belirlenmesi

- Ekonomideki para arzı miktarını etkileyen üç temel ekonomik birim söz konusudur:
 - **Merkez bankası:** Para politikasının yürütülmesinden sorumludur.
 - **Bankacılık sistemi:** Bireyler ve kurumlardan mevduat kabul ederek bunları krediye dönüştüren aracı kuruluşlardır.
 - **Banka dışı kesim (Mevduat sahipleri):** Birikimlerini bankalarda mevduat olarak tutmayı tercih eden bireyler ve kurumlardır.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Para Arzının Belirlenmesi

Para Arzının Belirlenme Süreci

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

- ➔ Parasal taban (MB), dolaşımdaki para miktarı (C) ile bankaların rezervlerinin (R) toplamından oluşur.

$$MB = C + R$$

Dolaşımdaki para:
M1 para arzının bir bileşeni

Bankaların rezervleri: Zorunlu karşılıklar
ile serbest rezervlerin toplamı

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

Parasal Taban

Merkez bankasının kendi dışındaki kesimlere, yani bankacılık kesimine ve banka dışı kesimlere karşı yükümlülüğü

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

- ➔ Dolaşımdaki para, merkez bankasının parayı bulunduran şirketlere ve hane halkına karşı yükümlülüğünü göstermektedir.
- ➔ Elimizde tuttuğumuz 200 liralık bir banknot, Merkez Bankasının bize 200 lira borcu olduğu şeklinde yorumlanabilir.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

- **Rezervler** de Merkez Bankasının bankacılık kesimine karşı yükümlülüklerini göstermektedir.
- Eğer bir banka, merkez bankasındaki hesabında 200 liralık mevduat bulunduruyorsa Merkez Bankası bu bankaya 200 lira borçludur.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

- Merkez bankası, para arzını arttırmak istiyorsa parasal tabanı arttıracak, para arzını azaltmak içinse parasal tabanı azaltacaktır.
- Merkez Bankasının parasal taban üzerinde etkili olmak için başvurabileceği yöntemlerin en önemlisi **açık piyasa işlemleridir**.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

- ➔ **Açık Piyasa İşlemleri:** Merkez bankasının tahvil ve bono piyasasından kamu kesimi menkul kıymetlerini alıp satmasıdır.
- ➔ Merkez Bankaları, para arzını etkin bir şekilde düzenlemek amacıyla, ulusal para karşılığında doğrudan menkul kıymet alım-satımı, geri alım vaadiyle satım (ters repo) ve geri satım vaadiyle alım (repo) işlemlerini yapabilirler.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankası ve Parasal Tabanın Kontrolü

- Açık piyasa alımlarında, Merkez Bankası genellikle hazine menkul kıymetlerini (tahvil ve bonolarını) satın alarak parasal tabanı arttırır.
- Alım doğrudan ise → parasal tabandaki artış kalıcı,
- Repo şeklindeyse → artış geçici.
- Açık piyasa satımı ise parasal taban üzerine tam tersi yönde etki yapacaktır.

5. MERKEZ BANKACILIĞI VE PARA ARZI

Merkez Bankasının Para Arzının Belirlenmesindeki Rolü

- Merkez bankasının **günlük işlemleri** para arzını etkilemektedir.
- Merkez bankasının para arzı üzerindeki etkisinin anlaşılabilmesi için merkez bankası bilançosunu oluşturan aktif ve pasiflerin nasıl değiştiğine bakılmalıdır.

Merkez Bankası

Varlıklar

Menkul Değerler

Reeskont Kredileri

Döviz Rezervleri

Yükümlülükler

Dolaşımdaki Para

Rezervler